

ZBIGNIEW BUKOWSKI

SPRAWOZDANIE Z BADAŃ WCZESNOŚREDNIOWIECZNEGO
ZESPOŁU WĘDZARSKIEGO NA STANOWISKU 2 A
W BISKUPINIE, POW. ŻNIN, ZA ROK 1960

Prace wykopaliskowe w Biskupinie, pow. Żnin, na stanowisku 2 a, przeprowadzone zostały w okresie od 12 lipca do 2 sierpnia 1960 r. w ramach Międzyuczelnianego Archeologicznego Obozu Szkoleniowego¹ i stanowiły kontynuację badań, prowadzonych tu do r. 1956². Odkryto i przebadano ogólnie 2 jamy i 2 paleniska.

Palenisko LXII

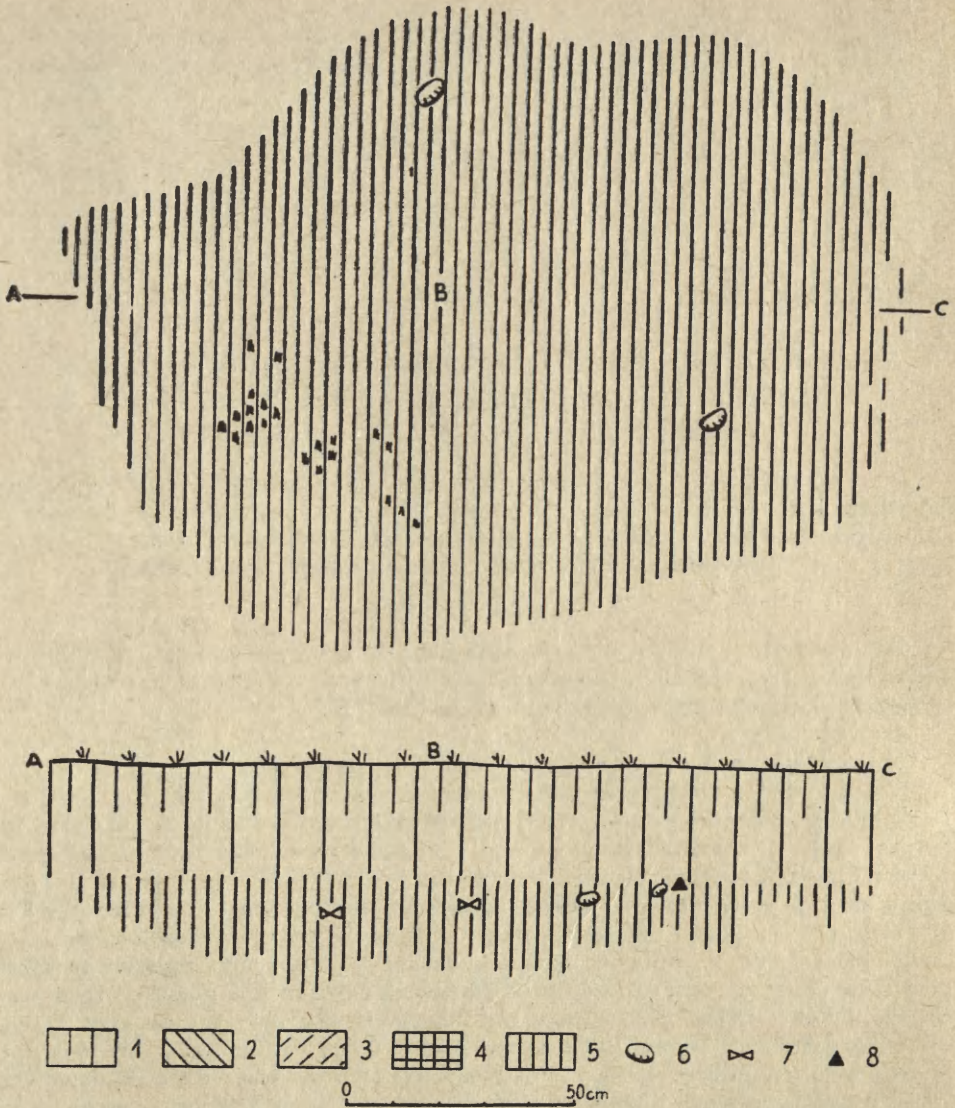
Odkryte zostało na arze III h, na głębokości 25 cm. Rysowało się ono w postaci owalnej, czarnej plamy, o wymiarach 180 × 130 cm i miąższości 25 cm (ryc. 1). W wypełnisku stwierdzono nieliczne ułamki ceramiczne.

Inwentarz:

1. 5 fragmentów ceramiki „łużyckiej”, silnie przepalonych.
2. Ponad 120 fragmentów ceramiki wczesnośredniowiecznej, z tego:
 - 1) około 50 fragmentów z dużego naczynia, o średnicy wylewu około 47 cm (ryc. 2 a). Gлина z dużą domieszką tłuczni i żwiru, przepalona na kolor brunatnoczerwony. Naczynie górą obtaczane, noszące ślady wyrównywania pionowego zewnętrznej powierzchni oraz poziomego od wewnątrz; 2) fragment naczynia o średnicy wylewu 13 cm (ryc. 2 b). Gлина z domieszką piasku i drobnego żwirku, przepalona na kolor ciemnopomarańczowy. Naczynie górą obtaczane; 3) fragmenty brzegów naczynia górą obtaczanego, o średnicy wylewu 16 cm (ryc. 2 c). Gлина z domieszką droбноziarnistego piasku, przepalona na kolor brunatnopomarańczowy; 4) fragment brzegu naczynia o średnicy wylewu 12 cm (ryc. 2 d). Gлина z domieszką b. droбноziarnistego piasku, przepalona na kolor brunatnopomarańczowy. Naczynie górą obtaczane, nosi od wewnątrz ślady pionowego wygładzania; 5) fragment brzegu naczynia górą obtaczanego o średnicy wylewu 15 cm (ryc. 2 e). Gлина z domieszką b. droбноziarnistego piasku, wypalona na kolor brunatny; 6) 3 fragmenty dna o średnicy 8 cm (ryc. 2 f). Gлина z domieszką b. droбноziarnistego piasku, przepalona na kolor ciemnobrunatny. Od wewnątrz widoczne ślady ręcznego lepienia (ugniatania dna

¹ Prace prowadzone były pod kierownictwem prof. dr Z. Rajewskiego przez mgr Z. Bukowskiego i podległy mu zespół studentów archeologii.

² Z. Bukowski, *Sprawozdanie z badań wczesnośredniowiecznych wędzarni na stanowisku 2 a w Biskupinie, pow. Żnin, za rok 1956*, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 6 : 1959, s. 77 nn. Szczegółowe opracowanie wyników badań za lata 1950—1960 zob. Z. Bukowski, L. Rauhut, *Wyniki badań wczesnośredniowiecznych wędzarni na stan. 2 a w Biskupinie, pow. Żnin*, „Materiały Wczesnośredniowieczne” (w druku).

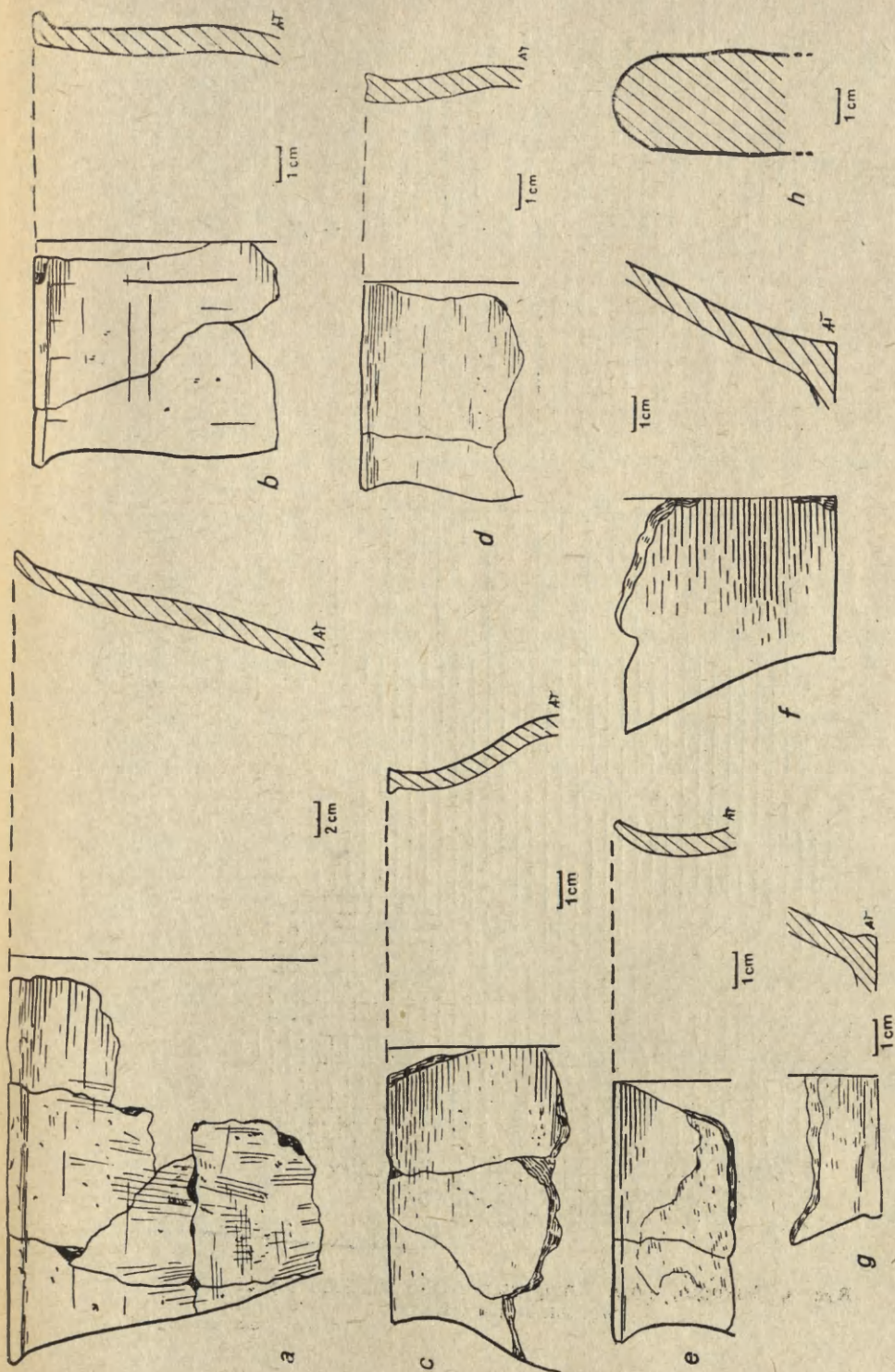

Ryc. 1. Biskupin, pow. Żnin, stanowisko 2a. Plan i profil paleniska nr LXII:

(także do ryc. 3) 1 — próchnica; 2 — piasek żółty; 3 — popiół i drobne węgielki; 4 — glina; 5 — piasek szary; 6 — kamienie; 7 — kości; 8 — ceramika

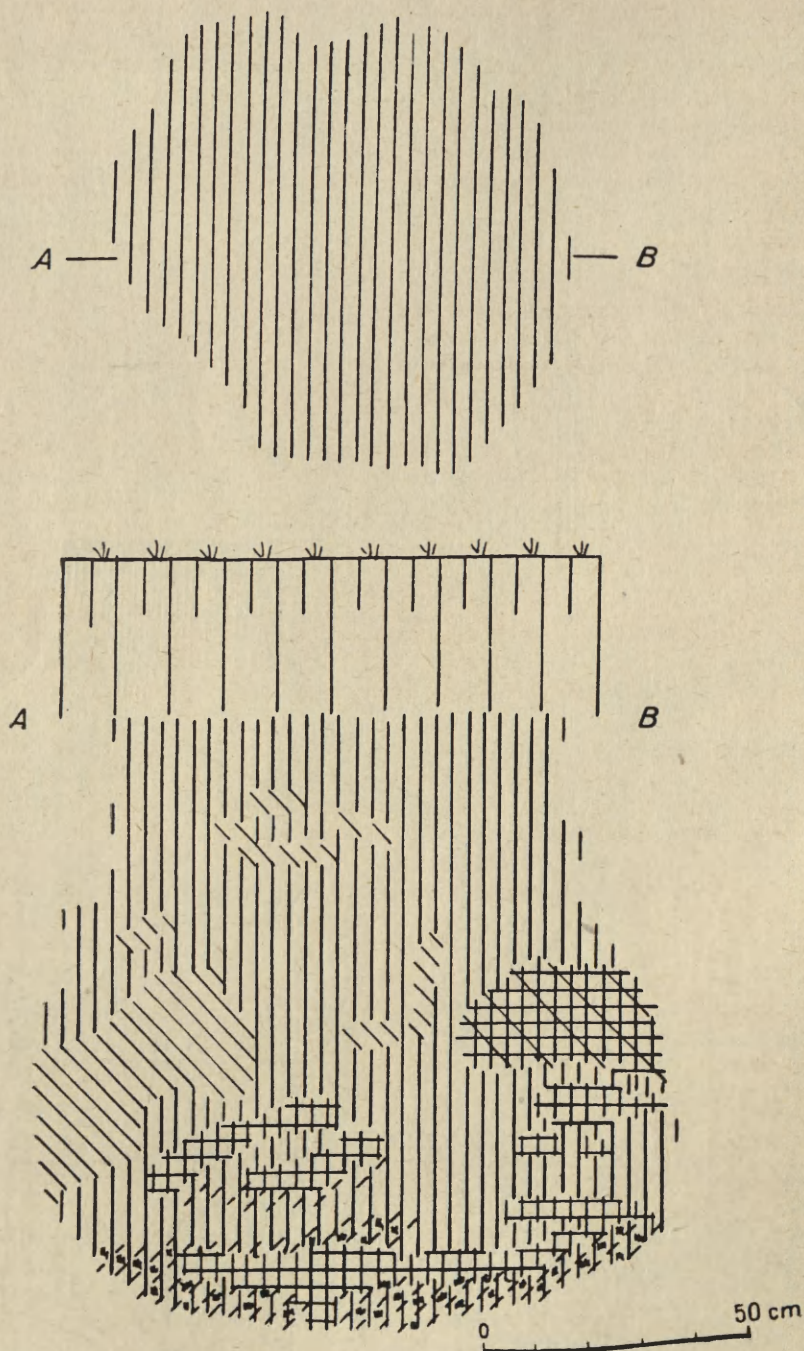
Rys. A. Tłomakowska

i ścianek) oraz przylepiania ścianek do dna, stanowiącego oddzielny krążek. Prawdopodobnie omawiane dno pochodzi z tego samego naczynia, co uprzednio omawiany fragment wylewu; 7) fragment dna naczynia o średnicy 9 cm (ryc. 2 g). Głina z domieszką drobnoziarnistego piasku, przepalona na kolor ciemnobrunatny; 8) 15 fragmentów pochodzących z jednego naczynia o średnicy dna 9 cm. Głina z domieszką gruboziarnistego piasku, wypalona na kolor ciemnobrunatny; 9) fragment z części brzuscowej, zdobiony rytym motywem falistym; 10) pozostałe fragmenty

Ryc. 2. Biskupin, pow. Żnin, stanowisko 2a. Ceramika wczesnośredniowieczna z paleńska nr LXII

Rys. A. Tłomakowska

Ryc. 3. Biskupin, pow. Żnin, stanowisko 2a. Plan i profil jamy wędzarskiej nr LXIII

Rys. A. Tłomakowska

pochodzą z różnych naczyń, są niecharakterystyczne i nie nadają się do rekonstrukcji.

3. Fragmenty prażnicy glinianej, o grubości podstawy około 35 mm i grubości bocznych ścianek 30—35 mm (ryc. 2 h). Gлина z dużą domieszką słomy, przepalona na kolor ciemnopomarańczowy.

4. Duża ilość drobnych łusek i kości rybich.

5. Drobne fragmenty przepalonych kości zwierzęcych, w tym fragmenty świńskiej szczęki.

6. Ziarna roślin.

Jama nr LXIII

Odkryta została na arze III h, na głębokości 30 cm. Posiadała kształt gruszkowaty, głębokość 115 cm, średnica otworu 80 cm (ryc. 3). Zawartość jej stanowiły osadowe warstewki piasku, gliny, popiołu i brunatnej ziemi, przemieszanej z węgielkami drzewnymi. Jama wykazuje dwufazowe użytkowanie.

Inwentarz:

1. Nieliczne, drobne ułamki ceramiki wczesnośredniowiecznej, nie nadające się do rekonstrukcji. Jeden z nich nosi ślady dziegiu.

2. Bardzo drobne ułamki kości zwierzęcych, wykazujące ślady silnego przepalenia.

3. Ości i łuski rybie.

Palenisko LXIV

Odkryte zostało na arze III h, na głębokości 20 cm. Rysowało się w calcu w postaci czarnej, okrągłej plamy, o średnicy około 130 cm. Z uwagi na jego głębokość (50 cm) mamy tu prawdopodobnie do czynienia z jamą zaczątkową, wykorzystaną następnie jako palenisko.

Inwentarz:

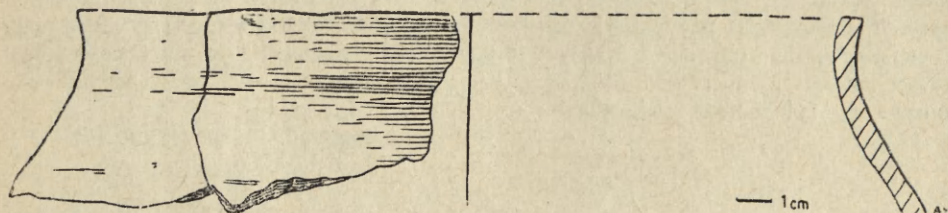
1. Około 60 fragmentów ceramiki wczesnośredniowiecznej, wykonanych z gliny o domieszce tłucznia, wypalanej na kolor pomarańczowobrunatny. W tym: 1) 3 fragmenty z partii brzuścowych, z tego 2 profilowane ze śladami obtaczania, 1 z naczynia o średnicy wylewu 22 cm (ryc. 4); 2) pozostałe ułamki pochodzą z części brzuścowych naczyń małych rozmiarów, są niecharakterystyczne, z wyjątkiem 1 fragmentu ze śladami dziegiu oraz 2 zdobionych na powierzchni odciskiem narzędzia rurkowego \varnothing 12 mm.

2. 1 ułamek glinianej prażnicy.

3. 1 fragment rogu jelenia ze śladami obróbki.

4. Ości i łuski rybie.

5. Kilka ułamków kości zwierzęcych, wykazujących przepalenie, oraz fragment małych rogów jelenich.

Ryc. 4. Biskupin, pow. Żnin, stanowisko 2a. Fragment naczynia wczesnośredniowiecznego z paleniska nr LXIV

Rys. A. Tłomakowska

J a m a n r L X V

Odkryta została na arze III h, na głębokości 25 cm. Posiadała kształt gruszkowaty, o średnicy otworu 75 cm i głębokości 110 cm. Wypełnisko jej stanowiły warstewki osadowe gliny, piasku oraz szarej ziemi z domieszką popiołu i węgla drzewnych.

I n w e n t a r z :

1. Nieliczne, drobne ułamki ceramiki wczesnośredniowiecznej, nie nadające się do rekonstrukcji.

2. Liczne łuski i ości rybie.

3. Bardzo drobne fragmenty kości zwierzęcych.

Odkryte wczesnośredniowieczne jamy i paleniska należą do zespołu wędzarskiego, liczącego obecnie 34 jamy i 16 palenisk, zbadanych do r. 1960. Zespół ten obejmuje szczyt oraz zbocze morenowego wzniesienia piaszczystego i (jak potwierdziły to omawiane przez nas jamy i paleniska z badań w r. 1960) obejmował swym zasięgiem również jego zbocze południowe. Zaznaczyć tu wypada, że duża część tego wzgórza nie została jeszcze przebadana, a poszukiwania powierzchniowe, przeprowadzone po orce, wykazały istnienie szeregu dalszych jam i palenisk. Obie jamy zostały zbadane tylko częściowo, gdyż profile ich zachowano dla celów ekspozycyjnych oraz dla „zdjęcia profilów metodą lakową”³.

Uzyskana z palenisk ceramika pozwala nam na dotąd przyjęte datowanie dla całego zespołu na koniec VIII do początku lub połowy X w.⁴ Uderzający jest brak w jamach jakichś większych fragmentów ceramiki, co wskazuje, że odkryte w nich ułamki dostały się do wnętrza przypadkowo, podobnie jak i ułamki ceramiki „łużyckiej”, odkryte w palenisku LXII. Natomiast występowanie w paleniskach dużych fragmentów ceramiki, pochodzących z tych samych naczyń (palenisko LXII), potwierdza przypuszczenie, iż obok podsuszania ryb wykorzystywano je również dla innych celów gospodarczych, czego dalszym potwierdzeniem są ułamki prażnic, w których prawdopodobnie suszono ziarno. Stwierdzono również używanie dzięgiu (2 ułamki z jego śladami na powierzchni), prawdopodobnie dla konserwowania sieni. Zarówno paleniska, jak i jamy służyły również albo dla doraźnego przygotowywania pożywienia mięsnego, lub też do wędzenia go na zapas. Potwierdzają to liczne ułamki kości, odkryte w ich wypełniskach, w tym ułamki należące do jeleni i świń.

Interesujące jest również spostrzeżenie poczynione w Biskupinie na przykładzie doświadczalnej jamy, wykonanej na wzór badanych jam ze stanowiska 2 a, którą od szeregu lat użytkuje się dla celów eksperymentalnych (wędzenie ryb). Jama ta, pozostawiona bez specjalnego zabezpieczenia w r. 1956, wykazała w r. 1960 nieznaczne, zaledwie naturalne zasypanie jej dna w ciągu tego okresu, tak że praktycznie nadawała się ona do wykorzystania bez specjalnej potrzeby jej pogłębiania. Spostrzeżenie to ważne jest dla próby określania czasokresu eksploatacji podobnego typu jam we wczesnym średniowieczu. Wydaje się, iż nie ulegały one tak szybkiemu zasypaniu podczas ich używania i wskutek działań atmosferycznych, jak to się pierwotnie zdawało, a mogły być użytkowane przez dłuższy czas, co z kolei wskazywałoby na znaczenie i długotrwałość całego zespołu, nastawionego na masową konserwację ryb metodą wędzenia.

Zakład Archeologii Polski IHKM PAN
w Warszawie

³ W. Mathias, *Die Lackfilmmethode, ein wichtiges Hilfsmittel der praktischen Urgeschichtsforschung. Vorgeschichtliche Museumsarbeit und Bodendenkmalpflege*, Wydawn. Landesmuseum für Vorgeschichte Halle (Saale), nr 2/1955, s. 1 nn.

⁴ Bukowski, *Sprawozdanie...*, s. 80.

ЗБИГНЕВ БУКОВСКИ

ОТЧЁТ ПО ИССЛЕДОВАНИЯМ ПРОВЕДЕННЫМ В 1960 Г.
НА РАННЕСРЕДНЕВЕКОВОМ КОПТИЛЬНОМ ЗАВЕДЕНИИ В МЕСТОНАХОЖДЕНИИ
2а В М. БИСКУПИН, РАЙ. ЖНИН

В 1960 г. продолжались исследования относительно проблемы комплекса коптильных заведений периода раннего средневековья в местонахождении 2а в м. Бискупин, рай. Жнин (северо-восточная Велькопольска). Исследованы были 2 ямы и 2 очага. В очагах № XII (рис. 1) и № XIV были обнаружены многочисленные обломки керамики (рис. 2, 17), фрагменты глиняных сосудов для обжигания зерен (рис. 2, 8), кости животных, шелуха и наконец кости рыб. Между тем в ямах № XIII (рис. 3) и XI (рис. 4) нашлись преимущественно крошечные обломки костей животных, а также много шелухи и рыбных костей, но обломков керамики было очень мало. На основании фрагментов посуды деятельность коптилен можно отнести к периоду, начиная с конца VIII столетия до конца первой половины X ст. Комплекс коптилен расположен на моренно-песчаной возвышенности и насчитывает, по последним данным, 34 ямы и 16 очагов, исследованных за время с 1950 по 1960 г. В данном местонахождении исследования будут продолжаться также и в следующие годы.

ZBIGNIEW BUKOWSKI

REPORT ON THE 1960 INVESTIGATIONS OF THE EARLY MEDIEVAL SMOKING
ESTABLISHMENT ON SITE 2A AT BISKUPIN, DISTR. ŻNIN

In 1960 we continued investigations of the complex of smoking establishments on site 2a at Biskupin, distr. Żnin (north-eastern Great Poland). 2 pits 2 hearths were examined. Hearths nos LXII (fig. 1) and LXIV have yielded numerous potsherds (figs. 2, 17), fragments of clay vessels for corn-roasting (figs. 2, 8), animal bones and fish bones and scales. On the other hand, pits nos. LXIII (fig. 3) and LXV (fig. 4) contained mostly small pieces of animal bones and numerous scales and bones of fish, while potsherds were only rare.

The revealed potsherds date the discussed complex to the period from the end of the 8th to the mid-10th century. The complex is situated on a sandy moraine ridge and so far consists of 34 pits and 16 hearths researched in the years 1950—1960. The examination of this site will be continued in future years.